

Feriefolket

af Stella Jacobsen

Fornemmelsen, når københavnernes kom til byen, kan jeg stadig huske.....

Ovenstående er et citat fra en – nu lidt ældre – Troense-pige og omhandler hendes ungdom i den tredje vigtige epoke i Troenses historie: tiden som turistby. Udsagnet genkalder en årstid, hvor byen nærmest fuldstændigt ændrer karakter, når sommeren kommer, og feriefolket holder sit livlige indtog i mange af byens huse og pensionater. Med samme usvilgelige sikkerhed får deres afrejse ved sæsonens afslutning stedet til atter at gå i en stille dvale for vinteren. Samlet set er der tale om en næsten hundredårig periode, som tager sin begyndelse omkring 1870. Det er denne tid og dens særlige atmosfære, der i det følgende skal tegnes et billede af.

Hvem var disse feriegæster? Hvor boede de? Hvad foretog de sig, og hvorfor kom de til Troense? Det er bare nogle af de spørgsmål, man kan stille sig selv. En særlig udfordring møder imidlertid én, når man nærmer sig emnet, idet de officielle kilder viser sig at være sparsomme. I folketællinger og andre optegnelser nævnes den slags jo slet ikke, og hårde facts i form af for eksempel regnskaber eller oversigter over indtægter og udgifter fra sommerpensioner har det ikke været muligt at finde. Konkrete årsager til dette kan være vanskelige at påvise, men antagelig skyldes det blandt andet, at pensionatsdrift og værelsesudlejning i et og alt har været kvindernes verden og ikke figureret som officielle erhverv. Det har derimod fungeret som en kærkommen ekstra

Promenerende på Troense Strandvej. (Postkort)

indtægtskilde, særligt i økonomisk pressede perioder.

Indholdet i det følgende er derfor i høj grad baseret på såkaldt »bløde data« i form af erindringsmateriale indhentet gennem interviews med personer, som har haft oplevelser relateret til feriefolket og pensionatslivet i Troense. Hver især har disse personer givet udtryk for, at deres minder jo ikke var noget særligt, men ikke desto mindre giver de mundtlige overleveringer med deres fragmentariske erindringsglimt dog samlet set et ganske godt indblik i livet, som det har formet sig.

For at kunne opridse de tidligste år af perioden har det været nødvendigt at supplere med andre kilder og litteratur af mere generel karakter om emnet, da erindringerne af gode grunde ikke rækker så langt tilbage. Fortællingerne understøttes ligeledes af kilde-materiale fra Taasinge Lokalhistoriske Arkiv, hvor blandt andet artikler, fotos og tekster på gamle postkort afsendt af ferierende gæster yderligere har bidraget med større eller mindre enkeltheder om denne vigtige periode i Troenses historie.

De første landliggere

Hvordan begyndte det? Oprindeligt talte man om lystrejsende – senere blev de kaldt landliggere, badegæster og sommergæster. Det er alle betegnelser for dét, vi i dag med et mindre poetisk ord ville kalde turister.

Pionererne var medlemmer af det bedre borgerskab samt kunstnere og forfattere, for i mange år var det forbeholdt de privilegerede at rejse. Allerede omkring 1830 hørtes der om excentrikere, som rejste til Vesterhavet for at bade, men det var først noget senere, at dette blev almindeligt udbredt. Ordet ferie anvendtes først omkring år 1900, idet det inden da hed enten kurophold eller rekreation.

I perioden fra omkring 1890 opstod der, ikke blot i Danmark, men også i det øvrige Europa, en udbredt kropsbevidsthed, som senere har fået betegnelsen vitalisme. Den kom

stærkt til udtryk gennem kunsten, men vandt også udbredelse igennem ændrede normer og interesser. Der var ikke tale om en egentligt formaliseret bevægelse, men nærmere en strømning, som rakte vidt omkring, og formentlig var opstået som modstykke til den kropslige fremmedgørelse i kølvandet på århundredets borgerlige moralbegreber og de strukturelle omvæltninger som følge af industrialiseringen. Dyrkelsen af og glæden over den uspolerede natur og kroppen var et helt centralt element i vitalismen. Målet var at opnå en sund sjæl i et sundt legeme, og vejen dertil var alle former for kropslig aktivitet og udeliv. I denne tidsånd skød ferie- og badebyerne op.

Turismen i Troense

Turiststederne var til at begynde med primært beliggende i Nordsjælland, på Skagen og Bornholm, men også byer som Troense kom til, i takt med at behovet voksede. Der etableredes således efterhånden mere eller mindre beskedne badehoteller og pensioner på lokaliteter, hvor der ikke tidligere havde været tænkt i de baner. Sidstnævnte var en billigere ferieform, og gav flere mulighed for at komme »på landet«, som man sagde, i de 5-7 uger, der var helt almindeligt.

Udover den generelle tendens og det deraf voksende antal landliggere, er det interessant at se nærmere på nogle af de faktorer, der fik betydning for netop Troenses udvikling som populær destination for feriefolket.

Ikke alene Troense, men hele Tåsinge oplevede en generel økonomisk tilbagegang fra omkring 1870. Der kan peges på flere årsager til øens problemer, men en ikke uvæsentlig begrundelse kan være, at skibsbygnings-aktiviteterne efterhånden flyttede til henholdsvis Thurø og Svendborg. Thurø var allerede blevet selvejende i 1810, mens fæstevæsenet på Tåsinge først sluttede i perioden under og lige efter første verdenskrig, 1914-20. Efterhånden blev afhængigheden af slottet, som tidli-

gere havde været en drivkraft for udviklingen, måske ligefrem en hæmsko for initiativ, idet man på godt og ondt havde vænnet sig til, at alt blev ordnet fra oven.

De økonomiske udfordringer, som fulgte med Tåsinges tilbagegang, skal dog ses som en væsentlig baggrund for, at kvinderne – for dem var det – tog de første skridt til at leje ud til sommergæster for at supplere familiernes dalende indtægter. Fra omkring 1870 etableredes således overnatningssteder i form af egentlige pensionater, men der var stor variation i udbuddet; alt lige fra enkelte værelser til hele hjem blev lejet ud. Forplejning måtte man nogle steder selv sørge for, mens andre tilbød morgenmad eller endda helpension.

Mange af de lokale flyttede ud i skure, baghuse eller op på loftet og overlod stuerne med møblement og det hele til sommergæsterne. Det indebar også, at da man senere fik moderne faciliteter som elektrisk lys og rindende vand, måtte man også give afkald på dette mod at få den ekstra indtægt. Beboerne måtte selv vende tilbage til petroleumslampen, men heldigvis var det jo den lyse årstid. Ofte delte man haven op, så landliggerne havde forhaven, mens ejerne beholdt baghaven eller som minimum køkkenhaven, som man var helt afhængig af. Det var endvidere karakteristisk, at gæsterne ofte vendte tilbage til samme sommerbolig år efter år.

Anlægget af Dampskibsbroen i 1880'erne fik stor betydning, idet den bedre dampskibsforbindelse affødte en kraftig stigning i antallet af badegæster og lystrejsende. I forbindelse med Elvira Madigan og Sixten Sparres affære, flugt og død i 1889 kunne man i Politiken læse, at der var 200 badegæster fra København på sommerophold i Troense, og historien om parret fik til følge, at turiststrømmen blev yderligere forøget, og byen nærmest oversvømmet. I 1903 fortæller en lokal turistbrochure malende om, hvordan de første turister mødtes af de gæstfrie indbyggere, og derefter udbredte rygtet om stedets fortræffeligheder,

så mange af deres venner fulgte efter. En gæst skrev på et postkort fra Sydfyn, at man kunne glæde sig over, at der i Troense var så mange landligere fra hovedstaden, at man følte, København var lige om hjørnet.

Der har helt sikkert været variation i antallet af tilrejsende fra år til år, men i første halvdel af 1900-tallet medførte krisetiderne under henholdsvis første verdenskrig, 30'ernes landbrugskrise og anden verdenskrig, at antallet af overnatningssteder voksede. Under verdenskrigene var danskernes mulighed for udlandsrejser nemlig særdeles begrænsede, men man kunne fortsat besøge fredelige steder som Troense, hvilket fik pensionatslivet til at blomstre, selvom udlændinge tilsvarende var forhindret i at komme. De udgjorde dog nok et mindretal i det hele taget.

At sommeropholdene på landet efterhånden spillede en væsentlig rolle, illustreres måske af, at Emma Gad i den første udgave af »Takt og Tone« fra 1918 helligede et helt afsnit til emnet. Her var mange gode råd at finde for udlejere såvel som gæster i private huse og pensioner. Gæsterne fik nyttige anvisninger til rejseudstyr, samværet med både værtsfolk og andre gæster samt til, hvordan man skulle gebærde sig på et pensionat. For eksempel måtte man ikke støje på værelset, man skulle »klæde sig net« ved måltiderne og ikke række tværs hen over bordet. Udlejere anbefalede hun blandt andet at være overbærende med hensyn til lejernes omgang med inventaret og ikke presse på med opkrævning af betaling. Desuden skulle værtinden opfordre hanen til ikke at gale og grisen til ikke at lugte. Med andre ord skulle det helst ikke være for landligt, når byboerne kom!

Nye tider

Med folketingets vedtagelse af den første ferielov i 1938 fik alle (i hvert fald principielt) mulighed for at blive turister. Hele to ugers ferie om året var nu blevet en generel retting. Statsminister Thorvald Stauning ansatte

Smuk sommeraften i Troense. (Foto: 1905, H. Palludan Rasmussen)

Elever fra Ryslinge Højskole besøger Troense. (Foto: 1905, H. Palludan Rasmussen)

sågar konsulenter, som skulle hjælpe folk med hensyn til optimal pakning af rygsæk og vejledning i fornuftige gøremål.

Bilismens udbredelse og menneskers deraf følgende større mobilitet fik både negativ og positiv betydning for Troense. I de første mange år var beliggenheden på en ø uden landfast forbindelse en ulempe i forhold til den generelle samfundsmæssige udvikling og vækst, men det blev på samme tid en helt afgørende faktor i forhold til bevarelse af byens særpræg. Mange andre steder i landet blev præget af nedrivning og nybygning som følge af de økonomiske og sociale ændringer, mens Troense forblev nærmest upåvirket. Her blev de gamle huse i stort omfang stående, og tiltrækningskraften på turister, som fandt behag i de autentiske omgivelser, udeblev ikke. Bygningen af Svendborgsundbroen midt i 1960'erne gjorde adgangsvejen lettere, men samtidig øgede bilismen og muligheden for charterturisme og flyrejser folks rækkevidde så meget, at mange efterhånden valgte alternative destinationer og ferieformer.

Lokalt i Troense blev der i 1960'erne udstykket jord til bygning af Mærskgården, og de beboere i området, som dermed fik solgt jord, behøvede ikke længere at leje ud. Dog var turismen på daværende tidspunkt allerede for nedadgående i byen. Antallet af overnatningssteder blev efterhånden mere og mere begrænset, og selvom der i dag endnu findes nogle få Bed and Breakfasts som alternativ til ophold på hotellet, kan de tælles på en enkelt hånd.

Feriefolkets betydning for Troense gennem tiden skal ikke undervurderes, og omvendt har Troense gennem tiderne givet frirum og gode oplevelser til mange, som har haft øje for stedets kvaliteter. I dag besøges byen stadig af mange, men hvor det før i tiden mest var mennesker på lange sommerophold i byens huse, er det nu oftest kortere besøg af én eller få dages varighed, med base på hotellet eller i egen lystbåd.

Hvorfor har Troense så stadig tiltrækningskraft? Beliggenheden ved Sundet er bestemt en vigtig årsag, men sikkert også dén atmosfære af autencitet og oprindelighed, som til stadighed er til stede og ikke findes mange andre steder, hvor turismen har haft sit indtog.

Ankomsten

Transporten til og fra overnatningsstederne skete i høj grad ad søens vej. I en periode foregik det ved, at dampfærgerne »Falken«, der sejlede mellem Svendborg og Rudkøbing, en gang om ugen ankrede op ved røgeriet ud for Thurøs kyst. Fra Troense roede man så ud og hentede turister, husassistenter og bagage. Alle fornødenheder, som i øvrigt skulle bruges i driften af et pensionat, og som ikke kunne skaffes lokalt på øen, måtte nødvendigvis også sejles hertil.

Da Sundfarten med først »Hroar« og siden »Helge« begyndte at besejle dampskibsbroen i Troense, blev det noget nemmere. Det var da også ofte den foretrukne transportvej i forhold til alternativet, som udgjordes af Vindeby-overfarten. Sidstnævnte krævede udover sejlturen tillige en tur med rutebil ad ujævne veje. Havde man i øvrigt noget, der skulle retur med rutebilen, kunne man sætte et flag i hækken, hvilket fungerede som signal til chaufføren om at stoppe og tage det med – praktisk og fleksibelt. De fleste gæster kom dog efterhånden med »Helge«, og kufferterne blev slæbt hele vejen op, hvilket var noget, som børnene havde til opgave at hjælpe med. Det var hårdt arbejde, for man medbragte store mængder bagage til de ugelange ophold.

Ældre fra byen husker også, at der i deres barndom var en stivbenet mand, som cyklede rundt på en gul ladcykel med kufferter foran og afleverede dem på de respektive adresser, hvor gæsterne skulle indkvarteres. Det var brofogeden, i daglig tale kaldet »Broffe«, og cyklens farve skyldtes, at han tillige havde til opgave at hente post. Byens uvorne drenge havde engang i 1940'erne smurt grøn sæbe på

Feriegæster til »søs«. (Foto: 1905, H. Palludan Rasmussen)

En stille sommerdag ved Badstuebroen i Troense. (Foto: 1905, H. Palludan Rasmussen)

broen ved dampskibsskibsbroen, så hans cykel smuttede, hvilket resulterede i, at han kørte i vandet med alle kufferterne. Det har givetvis ikke været populært!

Badepension Thorseng

Hansigne Vestergaard, født i 1894, kom oprindeligt ud af en børneflokk på tolv fra Højbjerg ved Brændeskov og havde været ung pige på bl.a. Egeskov Slot på Sydfyn og Espe Gods ved Skælskør.

Fru Vestergaard var – måske efter en skilsmisse, hvilket der dengang ikke taltes om – blevet alene med sine tre smukke døtre: Kirsten, Tove og Grete. Hun købte i 1935 ejendommen på Strandgade 48 i Troense, hvor der dengang kun lå et bindingsværkshus (endnu eksisterende) langs med gaden. Måske var det med inspiration fra noget familie i Ærøskøbing, som drev sommerpension, at hun fik idéen til at indrette et antal værelser til udlejning. Det skabte et livsgrundlag for hende selv og døtrene, og efterhånden som de blev større, kom de også til at tage del i arbejdet. Når skolelæreren efter sommerferien ønskede alle børnene

velkommen tilbage og sagde, at han håbede, de havde haft en god ferie, tænkte døtrene, at han bare skulle vide – driften af sommerpensionen kom nemlig efterhånden til at kræve en ihærdig indsats fra alle, så megen ferie var det ikke blevet til. Da døtrene blev voksne og selv stiftede familie, vendte de i sommertiden tilbage med deres egne børn for igen at gå til hånde.

Det må være gået godt med forretningen, for efter de første to år, så fru Vestergaard sig i 1937 i stand til at få opført den nuværende hovedbygning, Thorseng, som skulle komme til at danne ramme om byens største og vel nok mest stilfulde sommerpension i de næste godt 35 år. Flere har nævnt, at de tydeligt kan huske synet af huset, haven og broen, når man kom sejlen, og endnu i dag fremstår det som en markant ejendom både fra sø- og landsiden.

Der var efterhånden mange værelser på stedet; i hovedhuset var de noget finere indrettet end i sidebygningen, hvor der godt kunne bo en hel familie i et enkelt værelse med to brikse og to opredninger. Gæsterne var dan-

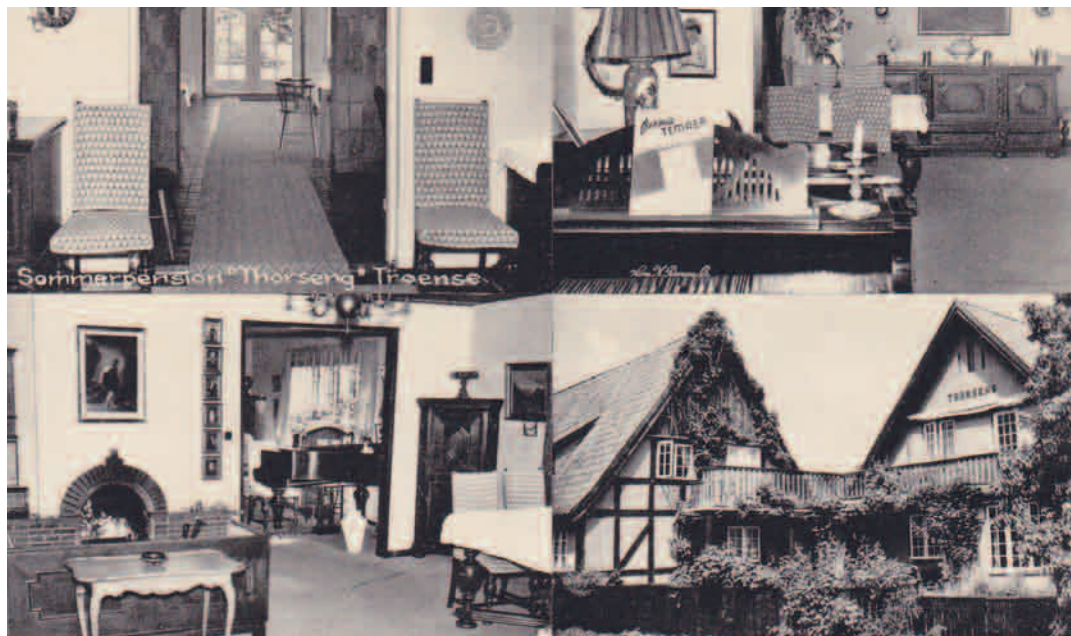
Badepension Thorseng. (Postkort)

skere; især københavnere, velklædte mennesker af det bedre borgerskab, og opholdene var her som andre steder dengang af noget længere varighed, end vi typisk kender i dag. Især koner og børn blev i adskillige uger, mens mændene passede deres arbejdsmæssige forpligtelser i hovedstaden, eller hvor de nu kom fra. I alt kunne der let huses tredive sommergæster, men var der alligevel ikke sengepladser nok, blev nogle – især enlige – indlogeret andre steder, hos bl.a. brofogeden, slagteren og snedker Veber oppe i Badstuen, hvor der var værelser til leje uden forplejning. Måltiderne måtte så indtages i flere hold, og når det gik travlest for sig, kunne der være op til 50 personer i alt.

Et ophold på Thorseng indbefattede helpension undtagen i de sidste år, hvor der kun serveredes morgenmad. Fru Vestergaard stod selv for al madlavning i køkkenet, som befandt sig i kælderen. Køkkenet var også stedet, hvor fra alting i øvrigt blev styret vedrørende den store husholdning. I en længere årrække havde hun hjælp til det grove af Tine, som hvert år ved sæsonens begyndelse kom på knallert og med

færge fra Bagenkop på Langeland og boede på stedet hele sommeren. Hun blev ikke opfattet som den skarpeste kniv i skuffen, men huskes som utroligt hjælpsom, sjov og humorfyldt. Hvert år, når sæsonen sluttede, sagde fru Vestergaard: »Farvel, Tine. Vi ses til næste år«. Tine, som nok mente, at hun havde arbejdet rigeligt allerede, svarede: »Jo, men jeg laver ikke noget!«. Den bagenkopske dialekt må man forestille sig, da den ikke så let lader sig gengive på tryk.

Mange unge piger fra lokalsamfundet var i tidens løb beskæftigede her om sommeren, idet der kunne være op til fire medhjælpende piger ad gangen på trods af, at sommerlønnen ikke var høj. Stuepigerne var indkvarteret bag sidebygningen i et nu nedrevet anneks, som muligvis havde haft en fortid som hønsehus. Der blev hørt og oplevet mangt og meget. Én af pigerne husker, at hun iført sin mors lille hvide forklæde var med til at servere morgenmad og gøre rent på værelserne. Sommetider var det imidlertid for fristende at pjække fra morgenarbejdet og i stedet smuglæse i dagens avis, som jo egentlig var tiltænkt gæsterne.

Badepension Thorseng. (Postkort)

Når pigerne havde hjulpet til med morgenmaden, skulle der redes senge og ordnes værelser. Vinduespudsning var én af de krævende, store opgaver. Senere på dagen skulle alle værelser klargøres til natten. Til de rum, hvor der ikke var rindende vand, måtte der bæres vand til vandfadene. Én af pigerne erindrer, hvordan håndvaskene kunne være helt fedtede, og hun har funderet over, om gæsterne mon benyttede sig af amerikansk olie, for at deres maver skulle kunne kapere den gode og veltillavede kost. For pigerne var den del af rengøringen i hvert fald en tvivlsom fornøjelse...

Præcis kl. 12 blev der ringet med skibsklokken til frokost, og det kunne tydeligt høres over hele byen. Når frokosten var serveret, havde pigerne en pause på en time eller to, før der skulle serveres eftermiddagskaffe. Ofte sad de og spiste kiks og læste ugeblade på deres værelse eller kørte måske hen på vaskeriet. Pigerne havde to strutskårter hver, og det var vigtigt for dem at se smarte ud, især hvis københavnerne havde en ung søn med! Én pige erindrer en sommer at være blevet inviteret på sejltur på sundet af en dejlig ung mand. Han kunne ikke ro, og hun kunne ikke svømme, men hvad søren – man fik lidt romance ud af det.

Eftermiddagskaffen blev ofte serveret i det fri, og der kunne være dækket op flere steder både i haven og ved stranden, hvis vejret tillod det. Haven var stor og indrettet med flere terrasser og siddepladser, så man alt efter humør kunne sætte sig sammen i grupper eller finde sit eget lille fristed. Beliggenheden med udsyn direkte til Sundet var uovertruffen og indbød i sig selv til ophold, men der var også ansat en havemand til at sørge for, at de nære omgivelser tog sig smukt ud med blomster og bede.

Aftensmåltidet bestod altid af to retter, som blev serveret i den fine spisesal. Det kunne være almindelige spiser som brødsuppe, frikadeller eller krebinner, men på bordet kom også ofte fisk fra Svendborgsund eller kylling efterfulgt af for eksempel rødgrød. Det var

traditionel og velsmagende mad, baseret på primært lokale råvarer. Det var dengang, som det nu er tilfældet igen, populært med friske grønsager, jordbær, fjerkræ og andre lokale godter, som blev leveret til døren eller hentet direkte ude i køkkenhaven. Det gjaldt jo om at holde omkostningerne nede.

Stuepigerne ryddede af efter middagen, og én af dem spiser den dag i dag ikke kogt fladfisk på grund af synet af de kolde rester på tallerkenerne, som skulle bæres ud. En anden var ikke synderligt begejstret, når menuen stod på hachis, som var den ret, man serverede, når resterne fra de forrige dage skulle udnyttes. De ansatte på sommerpensionen spiste altid aftensmåltidet efter gæsterne og fik samme menu.

Om aftenen gik tiden i de fine stuer med snak, kortspil og andre adspredelser, og aftenkaffen blev serveret. Ét af fru Vestergaards børnebørn husker, hvordan han sammen med sine søskende fik lov at lægge bestik på plads efter opvasken, og det var lidt spændende, for det medførte, at man kom ind i stuerne, hvor gæsterne opholdt sig, og så kunne man indsnuse en smule af atmosfæren.

Fru Danning, som var en lille, fin, hvidhåret dame, fik til sin mad altid et glas mælk og en snaps, og hun spillede flygel. Hun var enke efter den fynske komponist Christian Danning, som i begyndelsen af 1920'erne havde skrevet musikstykket »Rococo Menuet«, i daglig tale kaldet Rokokomenuetten. Den var efterhånden blevet et af de mest spillede stykker salonmusik, så mon ikke melodien også ofte var på programmet her?

Thorseng var et varmt og gæstfrit sted med en god stemning, fortælles det. Alt foregik professionelt, og der kom rigtigt mange stamgæster. Fru Vestergaard huskes som en meget myndig dame. Var man som ung stuepige en smule fjollet, blev man sat bestemt, men kærligt på plads. Der skulle være stil over det. Stuepigerne oplevede et fint samspil med gæsterne og var ofte heldige at få drikkepenge, når sommeren gik på hæld, og de rejste hjem. Om

vinteren blev der meget stille. Perioden blev udnyttet til vedligeholdelsesopgaver; endvidere blev møbler, tæpper og andet inventar repareret, hvis der var behov for det.

I de sidste år af tiden med badepensionen fremstod fru Vestergaard forståeligt nok gammel og slidt, og hun ophørte i første halvdel af 1960'erne med driften af stedet. Efterfølgende overtog én af døtrene huset, men udelukkende som beboelse. På dette tidspunkt var pensionernes storhedstid ved at rinde ud, og feriefolket fandt, for en stor dels vedkommende, andre destinationer.

Øvrige pensionater

Det har desværre ikke været muligt at foretage en præcis kortlægning og tidsfastsættelse af alle de ejendomme, hvor der var sommerpension eller hel eller delvis udlejning, da der som tidligere nævnt savnes officielle optegnelser over dette. I Svend Højtes samling på Taasinge Lokalhistoriske Arkiv kan man læse, at der i 1947 var i alt 25 pensionater registreret på øen, men det fremgår ikke, hvor mange af dem, der var beliggende i Troense.

Følgende adresser vides at have huset pensioner eller have været lejet ud i større eller mindre omfang, men man skal som tidligere omtalt forestille sig, at rigtigt mange af byens huse har været opholdssted for sommerens glade feriegæster under én eller anden form. I den tidligere omtalte turistbrochure fra 1903 nævnes, at der i næsten hvert eneste hus sås badesvampe, håndklæder og rejse-etuier hængende i vinduerne, hvilket udgjorde et sikkert tegn på fremmede gæster.

Strandgade 6 (M.nr. 55b)

Pensionatet blev drevet af fru Anette Frederiksen, som var enke efter skibsfører Rasmus Frederiksen. Særligt kendt for forbindelsen til historien om Elvira Madigan, idet hun og Sixten Sparre fik madkurv med herfra, før deres fatale udflugt til Nørreskoven.

Huset blev nedrevet i 1967.

Strandgade 43 (M.nr. 80)

Fru Anna Torp-Petersen drev pensionat på denne adresse, hvor hun boede fra 1925-1957.

Badstuen 34 (M.nr. 134d)

Hos snedkermester Veber var der værelser uden forplejning. Den præcise periode er ikke opgivet, men han var ejer af huset fra 1913-1958.

Troense Strandvej 5 (M.nr. 14e)

Huset var i en årrække ejet af manufakturhandler Ferdinand Jørgensen fra Svendborg og blev benyttet som sommerbolig.

Troense Strandvej 14 (M.nr. 15a)

– »Strandlyst«

Huset havde tidligere fungeret som midlertidigt posthus og blev i 1938 købt af Jenny Ottilie Mortensen Lolk, som drev pensionat fra 1940. Gæsterne var fortrinsvis københavnere, men der var også udlændinge iblandt. Man foretrak danske gæster, »fordi udlændingene havde andre spisevaner og ikke kunne more sig på dansk manér«.

Troense Strandvej 48 (M.nr. 8a)

Her begyndte man at have sommergæster i 1949. Ovenpå var der i størrelsesordenen fem værelser, som blev anvendt til korttidsudlejning. Huset havde tidligere været ejet af en entreprenør med en syg søn, som man havde bygget et atelier til. Atelieret blev i mange år udlejet som feriebolig til en trafikchef fra DSB, som boede der en måned hvert år.

Troense Strandvej 52 (M.nr. 7a) – »Rosenbegn«

Her var med sikkerhed pension i 1946. Hele overetagen blev lejet ud. Fru Winther havde hjælp af i hvert fald døtrene fra gavlhuset over for Villa Strand. Tøttrup, som overtog efter fru Winther, havde også sommergæster – indtægterne herfra supplerede deres egentlige levebrød; frugtplantagen.

SOMMERPENSIONAT
MØLLEDAMMEN
 TROENSE — TAASINGE

Direkte ved Skov, 10 Minutter til Strand,
 hyggelige Opholdstuer, stor, gammel
 Have, elektrisk Lys — — — — —

1. Kl. Forplejning 5 Kr. pr. Dag. Morgen-
 maaltid: Kaffe, Te. Æg. Frokost: Koldt Bord,
 varm Ret, Kaffe. Eftermiddag: Te. Middag:
 2 a 3 Retter Mad, Kaffe. Aften: Te.
 Fru Kirstine Torp Petersen, Telf. Troense 49.

Annonce for sommerpensionat Mølledammen.

Troense Strandvej 74 (M.nr. 4a) – »Fiskers Hus«

Grønnegade 51 (M.nr. 40)

Pensionatet ved Mølledammen blev drevet af fru Kirstine Torp Petersen, som sammen med sin mand overtog ejendommen i 1933.

Tjørnevænget – »Havehuset«

Hele huset blev lejet ud. Der boede på et tidspunkt i 1940'erne en kvindelig kunstner, som dyrkede nøgenlivet nede ved broen til de lokale drenges store fornøjelse.

Ferielivet

Hvordan gik opholdet så for dem, som tilbragte sommeren her? Ja, man sad i haven, spillede kort eller læste måske en bog, som hverdagen ikke havde givet én tid til at fordybe sig i. De lokale børn blev tyttet på, så de »fine« kunne få ro. Spadsereture gik rundt i byen med indlagte visitter og måske ned til dampskibsbroen for at se, hvem der nu ankom eller rejste. Her passerede man forbi Løgnebænken, en skip-

perbænk, hvor de hjemmевærende søfolk ofte samledes, indtil den i 1921 måtte fjernes til fordel for et frugtlager, dér hvor Troense Baadelaug nu har til huse. Efter sigende forsøgte de gamle søfolk at overgå hinanden med at binde københavnernes de mest utrolige historier på ærmet om deres oplevelser til søs.

Udflugter gjaldt ofte Svendborg eller Christiansminde med damper, eller man foretog kortere sejlture i mindre både og joller. Et besøg på badeanstalten ved Troense Strandvej, som efter tidens forskrifter var indrettet med separate dame- og herreafdelinger, kunne også være målet, indtil vinteren 1946-47, hvor isen tog pælene.

Ofte skiftede man mellem de forskellige spisesteder og indtog måltiderne i nye konstellationer for afvekslingens skyld. Her skal det igen bemærkes, at der var rigtigt mange stamgæster. Man talte sammen og stiftede venskaber på kryds og tværs. Når sommeren kom, var der gensyn med kendte ansigter, og man

udvekslede minder fra tidligere år, men også oplevelser fra den mellemliggende lange vinter.

Det blev populært at fordrive tiden med at skrive og sende postkort til nær og fjern, efter at sådanne kort med lokale motiver opstod som en nyskabelse i 1888. Nu kunne man dele sine oplevelser med familie og venner, men i begyndelsen måtte kun adressen stå på bagsiden, derfor skrev man sin tekst på selve motivet indtil 1904, og det satte selvfølgelig sin begrænsning. De afsendte postkort, hvoraf der stadig findes en del bevaret, indeholder imidlertid hver især små spor af deres afsenders ferieoplevelser. Én skriver således: *»Jeg ville ønske, at alle mennesker måtte have det lige så godt, som jeg har det lige i øjeblikket. Mæt og ikke spor af tørst...«*. Det fremgår ikke af teksten, hvor vedkommende boede, men forplejningen må da have været i orden.

En kvindelig sommergæst skriver i 1911 hjem til Anna, som formentlig var husassistent hos familien, at det var dejligt at få rent tøj retur – hun fandt det fristende at sende vasketøjet hjem, fordi man i Troense var hele 14 dage om at klare det. Derudover fortæller hun, som stolte mødre også gør i dag, om sine børns fremskridt med svømning og cykling. Dengang har det nok i højere grad end i dag været aktiviteter forbeholdt ferietiden.

En anden skriver under opholdet i fru Torp Petersens pensionat i Strandgade 43 (årstallet kendes ikke, men det har formentlig været i 1930'erne), at der er »god og rigelig mad« og omtaler, at der er adgang til stor have og desuden en lille båd til fri afbenyttelse. Sejls på sundet var naturligvis også før i tiden en værdsat rekreativ aktivitet.

Muligheden for adspredelser om aftenen var der også for dem, der ønskede at gå ud. I de første år under turismens fremmarch, kunne

Badeanstalten. I venstre side ses et stativ, som børnene kunne hænge i og lære at svømme. (Postkort) Afsenderens søn har skrevet en hilsen med tak for »guffet« til familiens husassistent derhjemme.

Fru Anna Torp Petersens Pension, Strandvejen, Troense.

Værelser med Pension 4½ Kr. pr. Døgn. Juli 5 Kr. Morgenmaaltid Kl. 8—9: Æg eller Grød, Kaffe eller The. Kl. 12 Frokost: Varm Ret, koldt Bord. Kl. 3 Kaffe og Kage. Kl. 6 Middag: 2 Retter og Kaffe, Søndag Dessert. Kl. 9 The. Elektr. Lys. Stor hyggelig Have. Smukt, centralt beliggende ved Svendborgsund. 3 Min. til Damner. Aahent fra 1. Maj til 1. Okt.

Fru Anna Torp Pedersen, Troense

Udleverne annoncerede i dagblade og som her i Gyldendals fortegnelse over badhoteller mv. (1936)

man besøge forlystelsesstedet Sofie Frederikselund i Salonskoven, og man kan undre sig over, at dette etablissement ikke fortsatte efter 1880, hvor antallet af besøgende udefra var stigende. Senere afholdtes der koncertballer på badhotellet, og det var især de tilkomne, som dansede – de lokale unge fik ikke plads, sagdes det. Musikaftener kunne også finde sted på pensionerne, hvor man så ringede efter en lokal musiker til at varetage underholdningen.

Kendisser blandt gæsterne

Som nævnt i indledningen var kunstnere og forfattere blandt pionererne, når det kommer til landliggeri. Blandt dem, der fandt vej til vores lille by, var de derfor også repræsenteret.

Komponisten Rued Langgaard (1893-1952) havde allerede som étårig tilbragt sommeren i Troense sammen med sine forældre, der også for Rueds fødsel havde ferieret et par somre her.

I 1928 introducerede Rued Langgaard sin hustru Constance til stedet, og parret var indlogeret i forskellige sommerlejligheder i byen i en række af de følgende somre, nemlig 1930, 1933, 1935, 1936, 1938, 1941 og 42. Opholdene var typisk af en varighed på en måned til halvanden. Der blev flittigt arbejdet med at komponere, og ofte kunne Langgaard træffes

med nodepapiret i hånden nede ved stranden, hvor han sad under egetræerne. Han var en markant personlighed i gadebilledet, for han skilte sig ud med sit lange hår, høje hæle og lidt for korte bukser. Desuden havde han en særlig måde at gå, med armene svingede frem og tilbage. Ofte blev han offer for de lokale børns små drillerier, idet de sneg sig hen og sagde: »*Goddag, hr. Langhår!*« Det fik ham til deres store fornøjelse til at løbe efter dem og true med stokken, mens han med skinger stemme råbte: »*Hold kift, hold kift!*«

Det kunne være krævende at være værtinde for ægteparret Langgaard, for komponisten forlangte ro til sit arbejde – altså ingen spillende radio og ingen larmende ferieborn i strandhaven. Ét sted måtte konen i huset ikke øve sig i klaverspil, som hun ellers tog undervisning i. Måske var sådanne krav årsag til, at parret – i modsætning til mange andre – ikke tog ophold i samme bolig hvert år.

Forfatteren Henri Nathansen (1868-1944), hvis hovedværk er skuespillet »Indenfor murene« fra 1912, tilbragte også flere somre i Troense sammen med sin kone. Der findes breve til Georg Brandes og Henrik Pontoppidan fra ophold i 1903 og 1907. Heri beskriver han flere steder sin melankolske stemning og udtrykker håb om, at sommeropholdet »på et lunt og stille sted« kan hjælpe på både hu-

Rued Langgaard foran feriehuset i Grønnegade i 1928.

Rued Langgaard og hustruen på udflugt til Thuro i 1928. Parret ses til venstre. Det vides ikke, hvem det andet par er.

struens helbred og hans egen produktivitet og arbejdsglæde. Georg Brandes og kredsen omkring ham var centrale i udbredelsen af vitalismen i Danmark, og de var som sådan oplagte gæster et sted som Troense.

I 1907 valgte parret efter en uge på pensionat at leje et lille hus, hvor de selv kunne indrette sig eller rettere ændre på indretningen, således at arbejdsbord og stol passede ham. Det var i øvrigt ikke almindeligt, at lejerne medbragte en masse af deres eget inventar, for Emma Gad fraråder det i sin bog og foreslår, at man nøjes med at pynte med lidt blomster og andet, der er nemt at have med at gøre. Flytningen må for Nathansen have været gavnlige, for senere på sommeren skriver han i et brev til Pontoppidan, at han har skrevet som besat og fået hele to stykker færdig.

Også billedkunstnere fandt vej til Troense. Heriblandt maleren og grafikerens Peter Tom-Petersen (1861-1926), som tilhørte gruppen af såkaldte Fynbomalere og i dag er repræsenteret på bl.a. Faaborg Museum. Han udførte en lang række billeder i det Sydfynske område og kom flere gange i løbet af 1880'erne til Troense, hvilket nedenstående motiv er et eksempel på. Det viser dampskibet »Prøven«, som lægger til ved Badstuebroen. Måske er det nye landliggerne, som modtages?

Maleren og fotografen Hans Palludan Rasmussen (1884-1962) fra Sorø tog en række fotos i Troense i 1902 og 1905.

Elvira og Sixten

Historien om den romantiske affære mellem Elvira Madigan og Sixten Sparre er uløseligt

»Velkomstscene ved færgested i Svendborgsund.« (Peter Tom-Petersen. Olie på lærred. 33x45, 1889, privateje.)

forbundet med Tåsinge og Troense, idet det var her, deres flugt – og liv – endte så tragisk.

Det hele er udførligt beskrevet i en række bøger og er tillige filmatiseret flere gange, men her skal historien dog alligevel kort ridses op, da den af to årsager er interessant i beskrivelsen af feriefolket. For det første kom Elvira og Sixten til byen som pensionatsgæster og for det andet fik netop deres besøg afgørende betydning for byens eftertid som turistdestination.

Den unge Hedvig Jensen med kunstnernavnet Elvira Madigan var linedanserinde i forældrenes cirkus, da hun under en forestilling i Sverige i 1888 blev set af den svenske løjtnant Sixten Sparre, som blev meget betaget af hende. Trods det at han var gift og far til to børn, indledte de to et forhold og førte en hemmelig korrespondance, som året efter mandede ud i beslutningen om en fælles flugt.

Turen gik sydpå gennem Sverige, via København til Svendborg, hvor det forelskede par indlogerede sig som brudepar og førte sig frem med et forbrug, som der på ingen måde var økonomisk dækning for. Under deres ophold dér, kom cirkus Bergman, som Elviras bror rejste med, til byen. For ikke at blive opdaget, måtte de igen bryde op, og parret flygtede den 15. juli 1889 videre over sundet til Vindeby og derfra til Troense, hvor de indlogerede sig i et af sommerpensionaterne. Måltiderne indtog de hos Anette Frederiksen, Strandgade 6.

Opholdet i Troense varede nogle dage, men parret havde ingen penge, og Sixten lykkedes ikke med at forsøge at skaffe flere fra sin familie i Sverige. De bad en morgen madam Frederiksen om at tilberede en madkurv og tog på udflugt til Nørreskoven. Her blev de efterfølgende begge fundet døde, idet Sixten havde skudt først Elvira og siden sig selv med sin tjenestepistol.

Historien indeholdt så mange dramatiske ingredienser – den romantiske affære, flugten, pengeforbruget og ikke mindst den tragiske

afslutning – at det nødvendigvis affødte både avisartikler og tilhørende store overskrifter. Herved kom Tåsinge, og i særlig grad Troense, yderligere på landkortet som turistmål. Det medførte en massiv opblomstring i antallet af besøgende i de efterfølgende år. Men endnu i dag kommer folk hertil for at opsøge de lokaliteter, der indgår i historien, herunder for at se mindestenen i Nørreskoven og besøge gravstedet ude på Landet Kirkegård. Det naturlige udgangspunkt for besøget er ofte Troense.

Litteratur og kilder:

- Fallentin, Niels Hoff: »Erindringer om Rued Langgaard«. Særtryk af Dansk Kirkemusiker Tidende, nr. 2 1972.
- Hardervig, Bent: »Sommerglæder«. Lindhardt og Ringhof; København 2013.
- Gad, Emma: »Takt og Tone. Hvordan vi omgaas«. Gyldendal 2006 (Første udg. 1918).
- Gents, Birgit: Avisartikel i Svendborgposten 1974.
- Ottesen, K.A.: »Troense – en lille bys livsløb« i »Byplan« 1. årgang 1949 nr. 4.
- Slettebo, Jørgen (red.): »Sommerglæder. Arv og øje«. Dansk kulturhistorisk museumsforenings årbog. Special-Trykkeriet Viborg 1985.
- »Hvor skal jeg bo i sommer?« Illustreret fortegnelse over badehoteller mm. Gyldendal 1936.
- »Svendborg og omegn. Fashionabelt Badested«. Turistbrochure. Peter Meyer Bog- & Stentrykkeri 1903.
- Tåsinge årbøger.
- Interviews med nuværende og tidligere beboere i Troense.
- Taasinge Lokalhistoriske Arkiv: Svend Højte's samling – Erhverv 2 samt diverse fotos.
- www.henrikpontoppidan.dk – www.taasinge-museum.dk

Stella Jacobsen (f. 1961 i England). Opvækst i Svendborg. Uddannet kunsthistoriker fra Københavns Universitet. Tidligere IT-projektleder hos bl.a. LEGO 1985-2000 og SAP 2000-2005. Nu bosiddende i Troense. Medlem af bestyrelsen i Troense Beboerforening og frivillig på Taasinge Lokalhistoriske Arkiv.